

Glòria Bordons i Anna Díaz-Plaja

*Literatura comparada
(catalana i castellana)*

Propostes de treball

Editorial Empúries
BARCELONA

Índex

<i>Pròleg</i>	7	La baixa edat mitjana i el renaixement	85
<i>La nostra tria</i>	12	El barroc	86
<i>Bibliografia orientativa per al professor</i>	13	El romanticisme i la seva influència en èpoques posteriors	89
1. EL REALISME	15	El segle XX	93
Narcís Oller i Leopoldo Alas «Clarín»	16	6. LA PARÒDIA	97
2. EL GÈNERE EPISTOLAR	31	El romanticisme a les literatures catalana i castellana: «El trovador», d'Antonio García Gutiérrez i «Lo cantador», de Frederic Soler	98
Juan Valera i Carme Riera	33	7. LA NARRACIÓ EN PRIMERA PERSONA	117
3. ELS GÈNERES POÈTICS EXPERIMENTALS	45	Biografia novel·lada i ficció en primera persona	118
La poesia visual	45	El narrador-protagonista	120
L'antipoesia: Joan Brossa i Nicanor Parra	56	El narrador-testimoni	122
4. EL PERSONATGE INFANTIL	65	El monòleg interior	123
El paradís perdut...	66	La segona i la tercera persona	125
El nen tràgic	68	<i>Índex de textos</i>	127
Sense innocència	70	<i>Índex d'il·lustracions</i>	133
Fent-se grans	73	<i>Índex general</i>	135
La parla dels nens	75		
5. L'AMOR	79		
L'edat mitjana	81		

Pròleg

L'ensenyament habitual de la literatura sol basar-se en dos eixos. D'una banda, una descripció cronològica de les èpoques, moviments i escoles que constitueixen la història de la literatura. De l'altra, la pràctica del comentari de textos, bé sigui a través de fragments o d'obres breus, bé sigui a través de la lectura d'obres íntegres d'una certa extensió, a les quals s'aplica una anàlisi concretada en algun tipus de «treball». És a dir, els plantejaments historicistes es combinen amb els d'anàlisi de la llengua literària. Però, a l'hora de la veritat, és freqüent comprovar que aquests dos eixos no són sempre complementaris, i que els alumnes viuen l'assignatura com una doble tortura: la d'haver d'aprendre tot un seguit de noms i dades per contestar unes preguntes, més o menys mecàniques, i la d'haver d'enfrontar-se a un text per a l'anàlisi del qual no tenen prou eines.

Davant d'aquest estat de coses, és cert que en els últims anys, en el camp de la didàctica de la literatura, han aparegut treballs que miren de renovar especialment el segon aspecte. Les publicacions en aquest sentit han estat significatives: articles, números extres de revista o guies de lectura han plantejat la renovació del comentari de textos a través d'experiències més creatives, amb més intervenció de l'alumne, i amb la presentació de perspectives metodològiques que superen l'aplicació d'un esquema tancat de preguntes i respostes. També, en aquest camp, s'ha fet palesa la necessitat de creació d'un hàbit de lectura que permeti als alumnes conèixer les obres literàries d'una forma més espontània i gaudir del plaer de la lectura.

És evident que els nous dissenys curriculars han mirat de recollir el tarannà d'aquests plantejaments renovadors. L'èmfasi per intentar aconseguir el plaer de llegir, la importància de l'anàlisi de la llengua literària, reflectida en la creativitat dels alumnes, i la quasi desaparició de la història de la literatura com a tal en són un bon exemple. Pel que fa a l'Educació Secundària Obligatòria, s'insisteix en el fet que l'aprenentatge de la literatura ha de facilitar una experiència vital, i que la motivació i l'estimulació a la lectura han de ser els objectius bàsics a desenvolupar en aquest camp. Es remarca també que tot treball de literatura ha de partir dels textos, i es proposa que aquests siguin de

diferents gèneres i èpoques, i també que presentin mostres de varietat cultural i lingüística, de manera que l'alumne pugui disposar d'un ventall prou ampli de tipus de textos i d'àmbits culturals. Encara més, el Disseny Curricular de Secundària Post-Obligatòria presenta com a objectiu terminal l'aproximació a la literatura comparada per tal de caracteritzar els elements essencials de diversos moviments i cultures.

No és necessari subratllar l'interès d'aquests nous plantejaments, especialment pel que fa a la varietat de textos, a les diferents possibilitats d'aproximació a l'obra literària i a la implicació del lector. Però això no ens ha de fer oblidar algunes qüestions fonamentals. En primer lloc, el perill que suposa una negligència dels aspectes històrics en l'ensenyament de la literatura. L'abús d'un mètode memorístic en aquest terreny ha fet que, en el moment de la renovació, es deixés de banda d'una manera excessiva el sentit històric de l'obra literària. En segon lloc, el tractament més lliure del text també pot presentar el risc de conèixer la literatura d'una manera arbitrària, sense eixos de treball, pautes ni fites que permetin d'ordenar el que ha de constituir la formació literària dels alumnes. La varietat cultural, ben desitjable en ella mateixa, pot concloure en un seguit de textos agrupats sense criteris massa fiables, que condueixin a la dispersió lectora.

Tot això marca la necessitat de crear unes eines que contemplin la varietat, que motivin a llegir i que donin l'opció als alumnes d'intervenir en la interpretació i creació de textos, però que, alhora, els forneixin d'un esquema conceptual clar. Un guió de treball prou flexible, que els doni un punt de referència sòlid per ordenar les seves lectures i els permeti relacionar-les i contrastar-les.

Aquest últim punt ve a posar en qüestió un problema habitual en l'ensenyament de la literatura a casa nostra. Els estudiants poden manipular textos en dues llengües, la qual cosa els pot donar la possibilitat d'establir un interessant contrast i d'esmolat de manera ben eficaç les seves eines de lectura. Però sovint hem sentit queixes de la descoordinació entre l'ensenyament d'una i altra literatura. I és cert que molts professors que treballen en un mateix àmbit, però des de llengües diferents, dupliquen aspectes metodològics, temàtics i, de vegades, fins i tot es contradueixen. Tot això crea un desconcert i un desgast innecessari en els alumnes.

A partir d'aquestes consideracions, hem plantejat la nostra proposta tractant d'aglutinar diversos objectius. En primer lloc, presentem tex-

tos de literatura catalana i de literatura castellana per tal de sumar els esforços dels lectors, uns lectors que poden llegir sense gaires dificultats ambdues llengües sense necessitat de traducció. En segon lloc, comparem dues cultures de relació no sempre fàcil, però que comparteixen importants referències històriques i culturals. En tercer lloc, mostrem un model de treball que transcendeix les dues cultures concretes —catalana i castellana— i és aplicable a qualsevol comparació de textos de qualsevol procedència.

Per fer-ho ens hem basat en la literatura comparada, una branca de la teoria de la literatura que, com han dit Pichois i Rousseau, consisteix en la descripció analítica, la comparació metòdica i diferencial o la interpretació sintètica dels fenòmens literaris interlingüístics o interculturals, amb el propòsit d'entendre millor la literatura com a funció específica de l'esperit humà. La seva principal utilitat és, com ha indicat Étiemble, fixar les invariants de la literatura, ja que permet distingir el que és essencial dels gèneres i establir-ne les constants. A més, cal tenir en compte que les literatures nacionals no poden ser explicades sense un context supranacional i cultural més ampli, que, en el cas de les literatures catalana i castellana, és gairebé el mateix.

El llibre que presentem parteix d'alguns aspectes significatius de la literatura comparada: la tria dels **tipus de comparació** i dels **campus de comparació**. Començarem per aquests últims. Segons afirma Claudio Guillén en el seu llibre *Entre lo uno y lo diverso*, n'hi ha cinc: genologia, morfologia, tematologia, internacionalitat i historiologia. La genologia és l'estudi dels gèneres literaris, i pot reunir, d'una banda, les constants ahistòriques que els defineixen i, de l'altra, la manera d'evolucionar a través dels temps. La morfologia o estudi de les formes permet establir els trets bàsics de la llengua literària i, encara amb més precisió, els trets que conformen gèneres i estils. La tematologia o estudi dels temes ens serveix per anar al que és més profund de la literatura, ja que el tema és un element que estructura sensiblement l'obra, però també és la part més humana i vital de la literatura. Finalment, la internacionalitat i la historiologia abracen la dimensió sociohistòrica de la literatura. La primera es refereix a les relacions internacionals, tant en el terreny de les relacions personals com en el d'influències i imitacions. La segona es dirigeix, en canvi, a l'estudi dels gran períodes o etapes del desenvolupament de la literatura d'Occident.

Basant-nos en aquesta classificació de Guillén hem intentat oferir propostes de treball que abracin tots el camps. És evident que les unitats